

مؤسسه مطالعات پژوهش‌های بازرگانی

پایش تحولات تجاری (آخرین وضعیت اقتصاد و تجارت جهان و ایران)

شماره

۱۶

گزارش اصلی

تهیه‌کنندگان:
فائزه مرادی حقیقی
حسن ثاقب

تحولات تجارت جهان

ارزش تجارت کالا در فصل دوم ۲۰۲۳

طبق اطلاعات تجاری منتشر شده از سوی سازمان تجارت جهانی، ارزش تجارت جهانی کالا در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۳ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۸ درصد کاهش داشته است. طی این بازه زمانی، صادرات و واردات کالاهای جهانی، هر دو روندی کاهشی را ثبت کرده‌اند. در حوزه صادرات، علاوه بر کاهش ۹ درصدی آسیا و آمریکای مرکزی و جنوبی، بیشترین کاهش در «سایر مناطق» ثبت شده که در سه ماهه دوم، ۲۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش داشته است. واردات کالا نیز در سه ماهه دوم ۲۰۲۳ نسبت به مدت مشابه سال قبل، در آمریکای جنوبی و مرکزی ۱۳ درصد و در آسیا ۱۲ درصد کاهش یافته است. با این حال واردات «سایر مناطق» در سه ماهه دوم ۷ درصد افزایش یافته است

جدول ۱: رشد سالانه صادرات و واردات کالا در فصل دوم ۲۰۲۳ (درصد)

صادرات		واردات	
فصل سوم ۲۰۲۲	فصل چهارم ۲۰۲۲	فصل اول ۲۰۲۳	فصل دوم ۲۰۲۳
۱۲	۰	-۱	-۸
۲۲	۸	۵	-۷
۱۵	۱۰	۱	-۹
۹	۳	۳	-۱
۹	-۶	-۴	-۹
۲۳	۳	-۱۲	-۲۵
جهان			
آمریکای شمالی			
آمریکای مرکزی و جنوبی			
اروپا			
آسیا			
سایر مناطق			

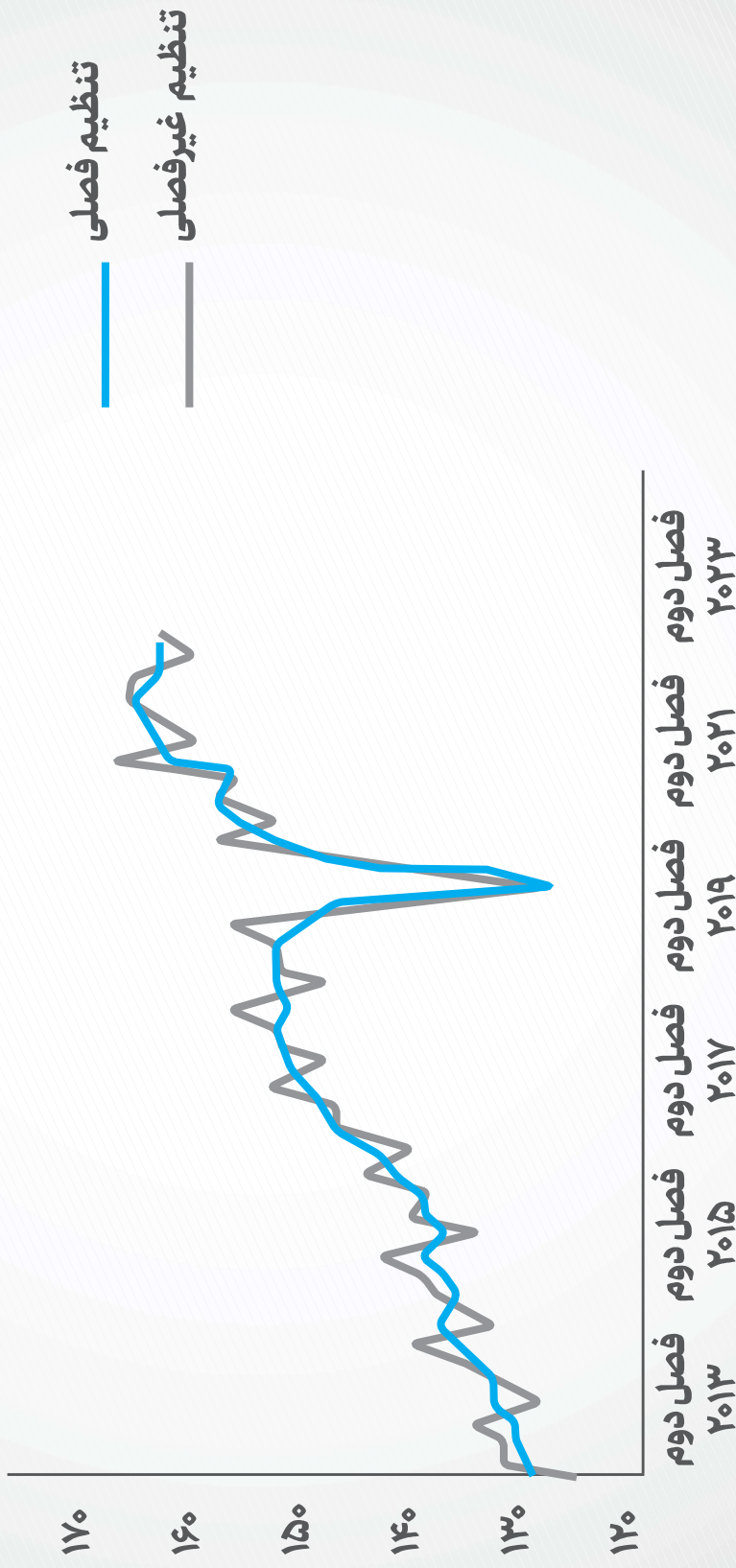

حجم تجارت کالا در فصل دوم ۲۰۲۳

حجم تجارت جهانی کالا در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۳ نسبت به سه ماهه قبل، در شرایط فصلی تعدیل شده، ۰٫۳ درصد کاهش یافت.

نمودار ۱: روند رشد فصلی حجم تجارت (سال پایه ۲۰۰۵: ۱۰۰)

(WTO, SECOND QUARTER 2023 MERCHANDISE TRADE VALUE, 2023)

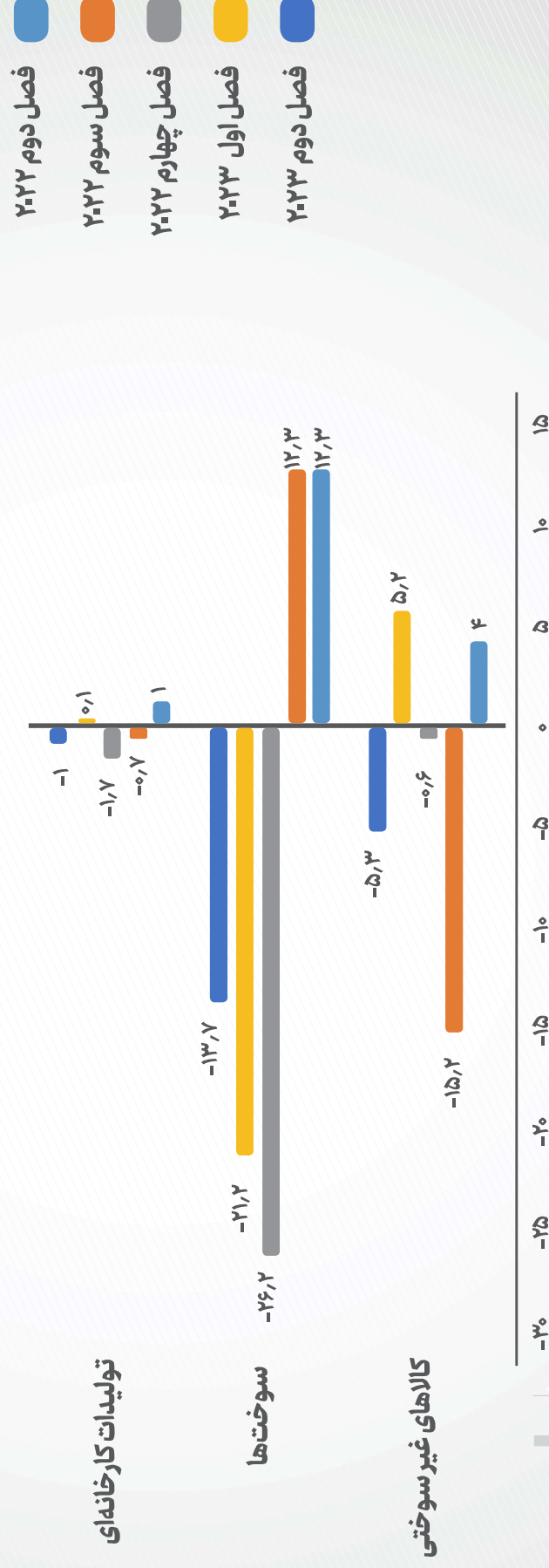

روند قیمت کالاهای مبادله شده

قیمت کالاهای غیرسوخستی در سه ماهه دوم ۲۰۲۳ به میزان ۵٫۳ درصد کاهش یافت. قیمت سوخت نیز ۱۳٫۷ درصد کاهش یافت و در عین حال تولیدات کارخانه‌ای ۱۰ درصد ارزان تر از سه ماهه قبل شدند.

نمودار ۲: رشد فصلی قیمت کالاها (درصد)

(WTO, SECOND QUARTER 2023 MERCHANDISE TRADE VALUE, 2023)

تجارت خدمات در فصل دوم ۲۰۲۳

ارزش تجارت جهانی خدمات در سه ماهه مشابه سال ۲۰۲۳ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۷ درصد افزایش داشته است. در بخش صادرات خدمات، بیشترین رشد سالانه مربوط به «سایر مناطق» با افزایش ۱۴ درصدی است و سپس از آن، اروپا با افزایش ۸ درصدی قرار دارد. اما در بخش واردات خدمات تجاری، بخش «سایر مناطق» با کاهش ۶ درصدی، تنها بخشی است که روندی کاهشی داشته است؛ این در حالی است که اروپا و آسیا با افزایشی ۱۰ درصدی، بیشترین رشد سالانه در واردات خدمات تجاری را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳: رشد سالانه صادرات و واردات خدمات در فصل دوم ۲۰۲۳ (درصد)

واردات		صادرات					
فصل دوم ۲۰۲۳	فصل اول ۲۰۲۳	فصل چهارم ۲۰۲۲	فصل سوم ۲۰۲۲	فصل دوم ۲۰۲۳	فصل اول ۲۰۲۳	فصل چهارم ۲۰۲۲	فصل سوم ۲۰۲۲
۷	۱۰	۴	۱۴	۷	۹	۵	۱۳
۳	۱۰	۱۴	۲۲	۶	۹	۱۱	۱۷
۱۰	۱۱	۱	۱۱	۸	۷	۲	۹
۱۰	۱۱	۵	۱۴	۶	۱۰	۵	۱۴
-۶	۸	۷	۱۹	۱۴	۲۲	۲۴	۴۰
۷	۹	۱۱	۱۹	-۲۵	-۱۲	۳	۲۳
							سایر مناطق
							آسیا
							اروپا
							آمریکای مرکزی و جنوبی
							آمریکای شمالی
							جهان

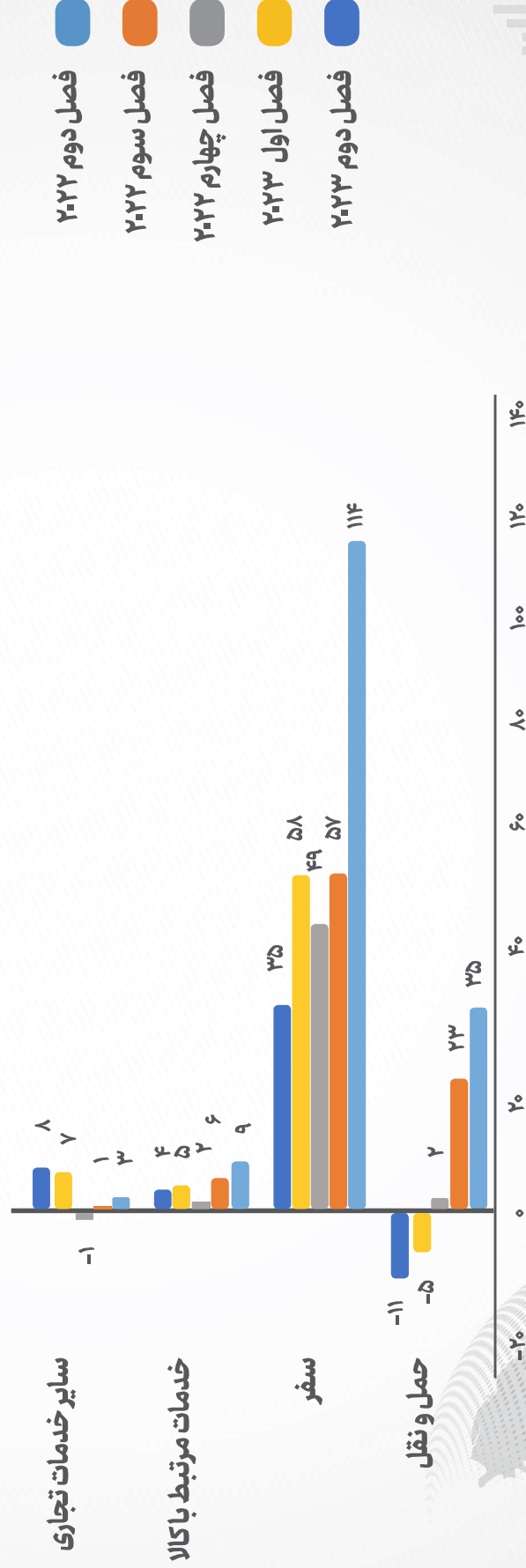

عملکرد بخش‌ها در تجارت خدمات در فصل دوم ۲۰۲۳

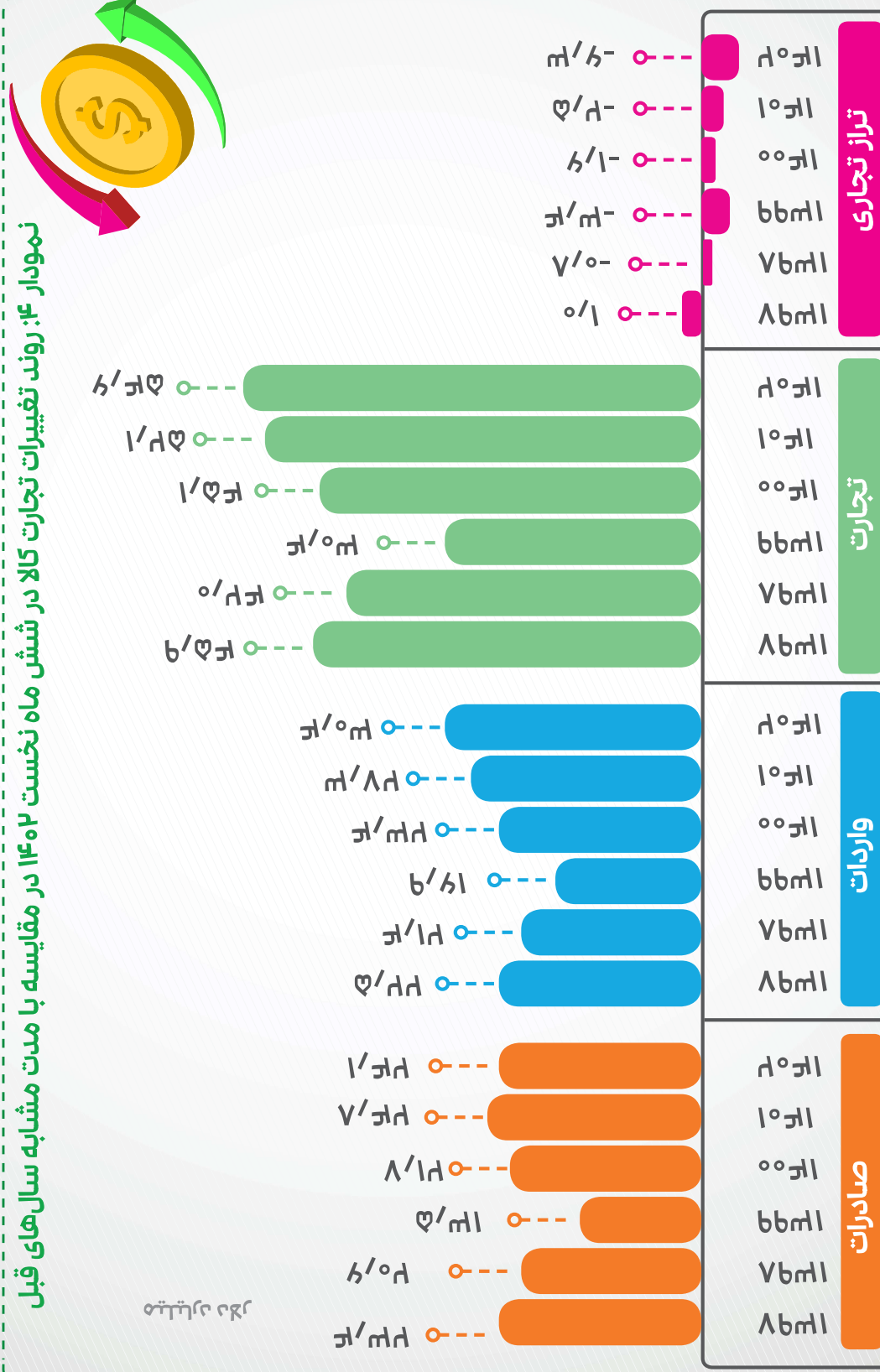
در سه ماهه دوم ۲۰۲۳، بخش سفر با ثبت ۳۵ درصد رشد، سالانه و بخش حمل و نقل با کاهش ۱۱ درصدی رشد سالانه، بیشترین و کمترین میزان رشد را در بخش خدمات به ثبت رسانده‌اند. این در حالی است که خدمات مرتبط با کالا رشدی ۴ درصدی و سایر خدمات تجاری رشدی ۸ درصدی را در سه ماهه دوم ۲۰۲۳ ثبت کرده است.

نمودار ۳: رشد سالانه تجارت خدمات در بخش‌های مختلف (درصد)

تشدید کسری تراز تجاری کالایی در شش ماه نخست ۱۴۰۲

نمودار ۴: روند تغییرات تجارت کالا در شش ماه نخست ۱۴۰۲ در مقایسه با مدت مشابه سال‌های قبل

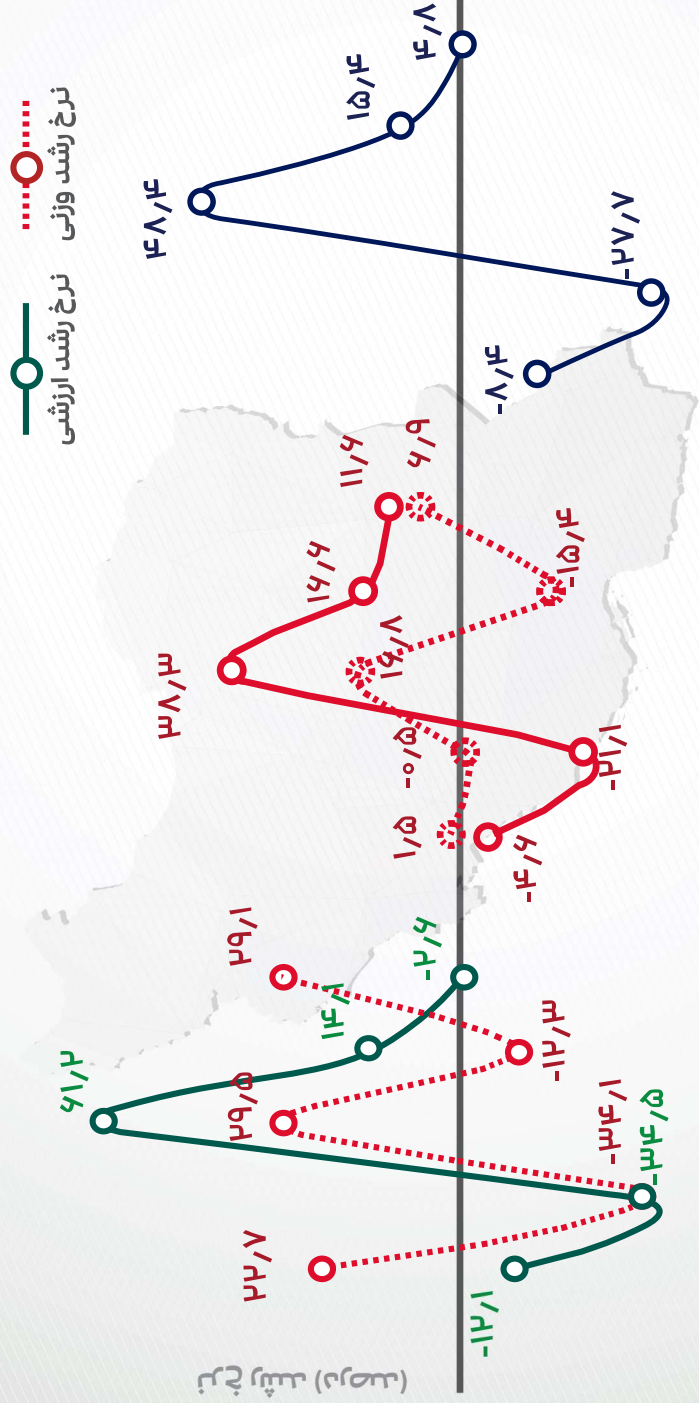

بر اساس آمار گمرک، تجارت کشور در شش ماه نخست سال ۱۴۰۲ با افزایش حدود ۲۵۲۰ میلیون دلاری نسبت به شش ماه نخست سال ۱۴۰۱ به ۵۴/۶ میلیارد دلار رسیده است. کاهش ۲/۶ درصدی ارزش صادرات همزمان با رشد ۱۱/۶ درصدی واردات در بهار ۱۴۰۲ کسری ۶/۳ میلیارد دلاری را رقم زده است که این کسری بالاترین میزان از سال ۱۳۹۸ تاکنون در شش ماه نخست سال‌های اخیر می‌باشد.

تداوم رشد تجارت با تکیه بر رشد واردات

نمودار ۵: نرخ رشد تجارت شش ماه نخست ۱۴۰۲ در مقایسه با مدت مشابه سال‌های قبل

سال	صادرات (درصد)	واردات (درصد)	تجارت (درصد)
۱۳۹۷	۲۲/۷	-	-
۱۳۹۸	۲۹/۵	-	-
۱۳۹۹	۶۱/۲	-	-
۱۴۰۰	۲۹/۱	-	-
۱۴۰۱	۱۴/۱	-	-
۱۴۰۲ (نخست ۶ ماه)	۲۹/۶	۱/۵	۱۱/۶
۱۴۰۲ (مجموع)	۲۹/۶	۱۹/۸	۱۱/۶
۱۴۰۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۰۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۱۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۲۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۳۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۴۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۵۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۶۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۷۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۸۹	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۰	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۱	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۲	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۳	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۴	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۵	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۶	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۷	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۸	۳۸/۳	-	-
۱۴۹۹	۳۸/۳	-	-
۱۵۰۰	۳۸/۳	-	-

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

• نرخ رشد تجارت در شش ماهه نخست سال جاری (۴/۸ درصد) مانند دو سال گذشته مثبت بوده است. اما برخلاف دو دوره گذشته که رشد تجارت متگی صادرات و واردات بوده، در این دوره تنها متگی بر رشد ۱۱/۶ درصدی واردات بوده است.

• تکرار رشد ۲۹ درصدی تناژ صادراتی در شش ماهه نخست سال جاری (۱۴۰۲) همانند شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نه تنها منجر به تکرار رشد بالای ارزش صادرات آن دوره (۶۱/۲ درصد) نشد بلکه با افت ۲/۶ درصدی مواجه گردید. بررسی ترکیب صادرات کشور نشان می‌دهد که این کاهش عمدتاً بدلیل کاهش ارزش واحد صادرات محصولات پتروشیمی و پایه نفتی به میزان ۲۹ درصد و معدن و صنایع معدنی به میزان ۲۲ درصد بوده است؛ دو بخش یاد شده به ترتیب ۵۲ درصد و ۲۶/۴ درصد و در مجموع بیش از ۷۸ درصد ارزش سبد صادرات غیرنفتی کشور را تشکیل می‌دهند و به طبع تغییرات قیمت این محصولات در بازارهای صادراتی ایران، در تحولات ارزش کل صادرات ایران بسیار اثرگذار است.

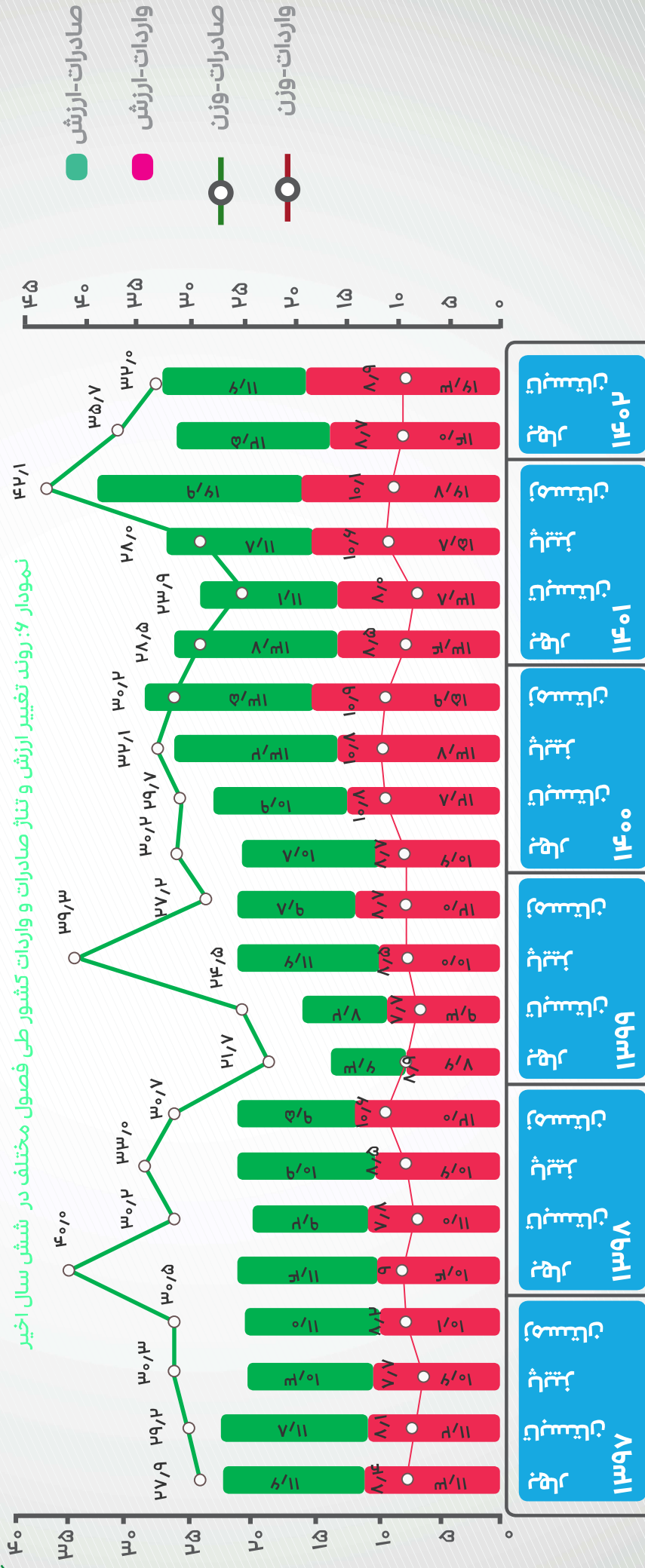

تجربه بالاترین میزان تجارت کالایی تابستانه در سال ۱۴۰۲

بررسی روند تجارت کشور در فصل تابستان شش سال اخیر حاکی است که معمولاً در اکثر سال‌ها (بجز ۱۳۹۸ و ۱۴۰۱) تجارت در فصل تابستان اندکی پررونق‌تر از فصل بهار بوده است و ارزش بالاتر واردات نسبت به صادرات نیز از ویژگی بارز همه فصول بوده است (نمودار ۴). بالاترین میزان تجارت تابستانه کشور در مقایسه با مدت مشابه طی شش سال قبل مربوط به شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به ارزش ۲۷۹۰۹ میلیون دلار بوده است. با وجود رکورد ۳۲ میلیون تنی صادرات در تابستان ۱۴۰۲، بدلیل افت ارزش واحد صادراتی به ۳۶۲ دلار درتن هنوز رکورد صادرات ۱۱/۸ میلیارد دلاری سال ۱۳۹۷ با ۲۹/۲ میلیون تن و ۴۰۳ دلار برای هر تن کالا شکسته نشده است.

نمودار ۴: روند تغییر ارزش و تناژ صادرات و واردات کشور طی فصول مختلف در شش سال اخیر

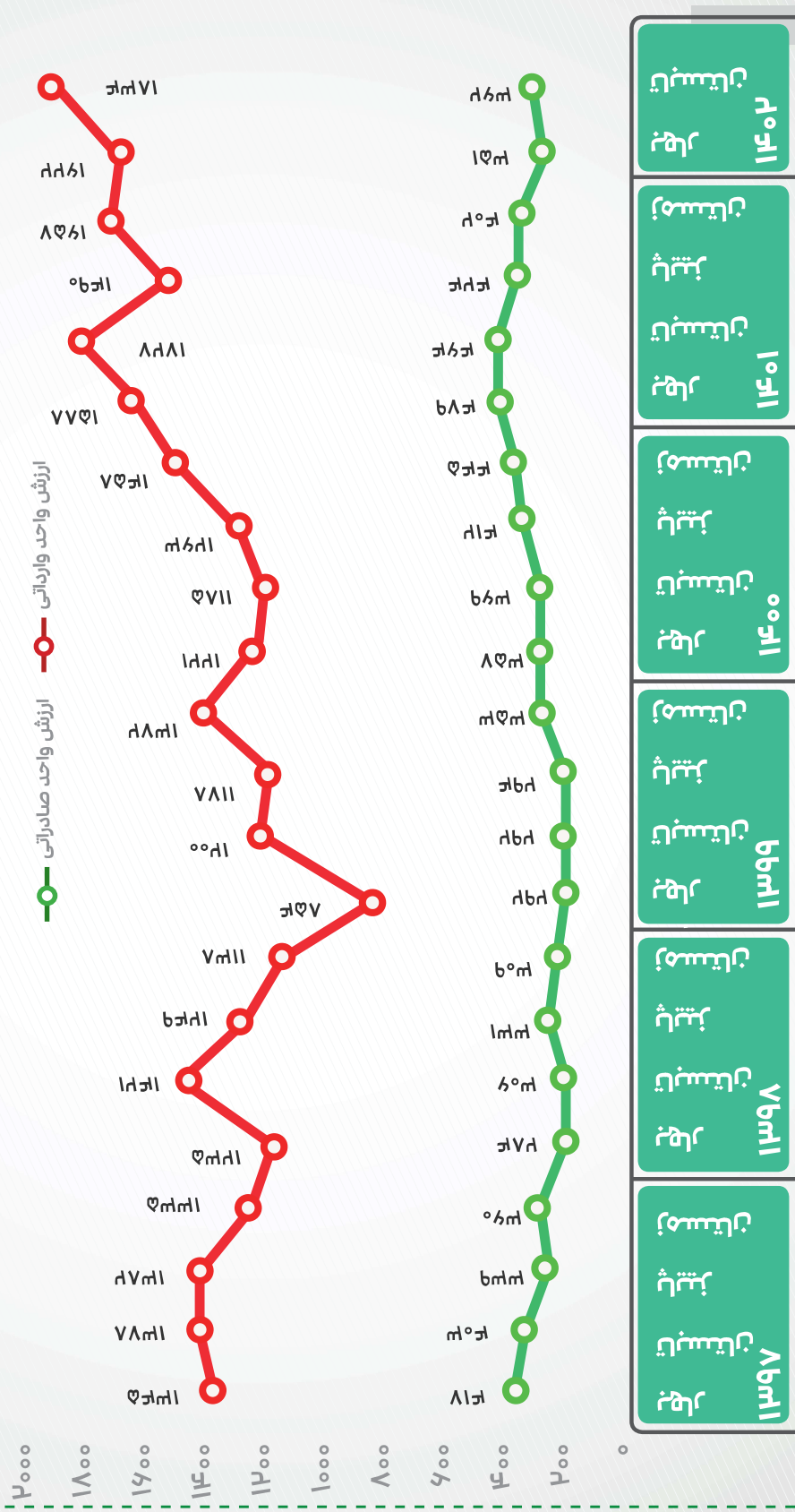

کاهش ارزش واحد هر تن کالای صادراتی و افزایش ارزش واحد هر تن کالای وارداتی

مشکل خام فروشی و صادرات کالاهای با فناوری اندک و خام در مقابل واردات گران در تجارت کشور همچنان تداوم دارد. مطابق نمودار ۷، رکورد ارزش واردات بالای ۱۸۰۰ دلار در هر تن در تابستان ۱۴۰۲ شکسته شد. در مقابل ارزش واحد صادراتی در حالی که در ۱۲ فصل متوالی (از پاییز ۱۳۹۷ تا تابستان ۱۴۰۰) کمتر از ۴۰۰ دلار در تن بود و از پاییز ۱۴۰۱ به مدت شش فصل به بالای ۴۰۰ دلار افزایش یافته بود، در بهار و تابستان ۱۴۰۲ مجدداً به زیر ۴۰۰ دلار تنزل یافت.

نمودار ۷: روند تغییر ارزش واحد محصولات صادراتی و وارداتی کشور به تفکیک فصول مختلف در شش سال اخیر

جمع‌بندی

تجارت جهانی در فصل دوم ۲۰۲۳، در هر دو بخش صادرات و واردات روندی کاهشی را ثبت کرده و این روند کاهشی در دو ماه ژوئیه و آگوست هم ادامه پیدا کرده است. بر خلاف روند تجارت جهانی در این بازه زمانی، طبق آمار، رشد ارزش تجارت ایران در شش ماه نخست ۲۰۲۳ ۴٫۸ درصد و مانند دو سال گذشته، مثبت بوده است. ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که رشد تجارت در دو دوره گذشته متکی بر صادرات و واردات بوده، اما در این دوره، رشد تجارت تنها متکی بر رشد ۱۱٫۶ درصدی واردات بوده است. این افزایش واردات منجر به ثبت بالاترین میزان کسری تراز تجاری در شش ماه نخست سال ۱۳۹۸ تاکنون شده است. یکی از **عوامل کاهش ارزش صادراتی کشور** را می‌توان در **کاهش قیمت‌ها جستجو کرد**؛ طبق داده‌ها، در سه ماهه دوم ۲۰۲۳ قیمت کالاهای غیرسختی به میزان ۵٫۳ درصد، قیمت سوخت ۱۳٫۷ درصد و تولیدات کارخانه‌ای ۱۰ درصد نسبت به سه ماهه قبل کاهش داشته است. این امر همان‌طور که بر کاهش ارزش تجارت در جهان اثرگذار بوده است، بر کاهش ارزش صادرات ایران نیز تاثیر داشته است. در بخش تجارت کالایی نیز روند و نوع کالاهای وارداتی ایران، در برخی موارد مشابه با بازار جهانی و در برخی موارد متفاوت با آن بوده است. از یک سو کاهش تجارت در نیمه اول سال ۲۰۲۳ در دسته‌های خاصی از کالاهای تولیدی مانند منسوجات و پوشاک قابل مشاهده می‌باشد؛ این در حالی است که فروش خودروهایی سواری افزایش یافته است. از سویی دیگر سهم کالاهای واسطه‌ای در تجارت جهانی، که نشانه‌ای از سلامت و گستردگی زنجیره‌های تامین جهانی است، در نیمه اول سال ۲۰۲۳ به ۴۸٫۵ درصد کاهش یافته که به طور میانگین در سه سال گذشته ۵۱٫۰ درصد بوده است. در شش ماه نخست سال ۱۴۰۲ واردات ایران در کالاهای واسطه‌ای ۱۲ درصد و سرمایه‌های ۸ درصد رشد داشته و در مقابل واردات کالاهای مصرفی ۳۱ درصد کاهش یافته است. عمده واردات کشور در گروه کالاهای واسطه‌ای صنعتی به میزان ۲۰٫۸ میلیارد دلار شامل خودرو و نیروی محرکه، صنایع برق و الکترونیک، ماشین‌سازی و تجهیزات صنایع غذایی، شیمیایی محصولات پلیمری است که با رشدی ۱۸ درصدی مواجه بوده است. **افزایش واردات کالاهای واسطه‌ای** می‌تواند یک **نکته مثبت در روند تجارت کشور** ارزیابی شود که در بلند مدت به **بهبود رشد اقتصادی کشور** کمک خواهد کرد.